

Василь Васильович Ягупов,

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник
лабораторії “Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр
професійно-технічної освіти” Інституту професійно-технічної освіти НАПН
України, м. Київ

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ

У статті розглянуто проблему визначення сутності та структури готовності майбутніх прикордонників до використання технічних засобів прикордонного контролю у сучасних умовах з погляду побудови цілісної системи їх професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

***Ключові слова:** майбутні прикордонники, професійна підготовка, технічні засоби прикордонного контролю, сутність та структура готовності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з основних напрямків реформування та розвитку силових структур сьогодні вбачається вдосконалення кадрової політики і пов’язаної з нею військової освіти. Ця система має забезпечувати формування офіцерських кадрів нової генерації, відповідати державним стандартам вищої освіти, військово-технічній політиці та сучасним потребам військ [5].

Радикальні зміни всіх сторін служби на кордоні потребують ґрунтовного вивчення проблеми готовності курсантів до використання технічних засобів прикордонного контролю у нових умовах. Успішність дій майбутніх прикордонників на кордоні досягається:

– високим рівнем технічної підготовки персоналу і вміннями тактичними прийомами та методами застосування технічних засобів прикордонного контролю;

– своєчасним забезпеченням підрозділів технічними засобами прикордонного контролю;

- утриманням технічних засобів у справному стані і постійною готовністю до застосування;
- швидким поновленням технічних засобів при виході з ладу;
- удосконаленням старих зразків технічних засобів та введенням нових [3; 7].

Першочергового вирішення, на нашу думку, вимагають такі суперечності підготовки майбутніх прикордонників: між вимогами до професійної діяльності офіцера-прикордонника і наявним рівнем сформованості загальновійськових та військово-спеціальних знань у курсантів; між досягненнями науки і ступенем їх застосування у навчально-виховному процесі (далі – НВП); між динамікою соціальних явищ, що відбуваються на кордоні та педагогічною технологією підготовки курсантів у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ); між вимогами до професійних, особистісних й індивідуально-психічних якостей, які необхідні майбутньому прикордоннику, та їх формуванням у процесі його підготовки; між навчанням, вихованням, розвитком і психологічною підготовкою майбутнього офіцера; між особистістю курсанта, що формується та розвивається у НВП, і відносною застарілістю форм та методів її формування у ВВНЗ; між стрімким розвитком інноваційних технологій фахової підготовки прикордонників і рівнем педагогічної майстерності науково-педагогічного складу; між необхідністю підвищення рівня міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх офіцерів та фактичним станом навчально-методичного забезпечення цього процесу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розвитку професійної освіти і формуванню особистості присвячено багато праць учених – філософів, соціологів, політологів, педагогів, психологів, культурологів (Б. Ананьєв, В. Андрущенко, Г. Балл, Б. Гершунський, Ю. Гіллер, С. Гончаренко, М. Каган, М. Кастельс, В. Кремень, О. Леонтьєв, А. Лігоцький, В. Лозовой, В. Лутай, А. Маслоу, М. Романенко, Н. Скотна, В. Франкл та ін.).

Різносторонньо проблему підготовки військових фахівців досліджували В. Балашов, О. Бойко, М. Нецадим, П. Онипченко, О. Сафін, Ю. Сердюк, І. Тихонов, В. Щербаков та ін. Методичні основи підготовки фахівців у ВНЗ у сучасних умовах розроблено В. Васильєвою, В. Давидовим, А. Іваніцьким, О. Латишевою, А. Ситниковою, Ю. Шарановою, А. Шестаковою та ін.

Учені також ґрунтовно досліджують чинники, які суттєво впливають на розвиток суб'єктів військової діяльності: армії, військового колективу, офіцера як професіонала. Вони вивчають особливості, протиріччя і тенденції розвитку сучасних воєн (В. Ананьїн, У. Кларк, В. Мандрагеля, Г. Почепцов); тип взаємодії армії і суспільства в умовах глобальних трансформацій цивілізації (В. Ананьїн, М. Едмондс, С. Файнер, С. Хантінгтон); соціальний статус, престиж та імідж суб'єктів військової діяльності (В. Алещенко, Е. Афонін, В. Галєєв, Ю. Чернавін); соціально-правові і моральні аспекти військової служби (О. Дзьобань, О. Єжов, Є. Мануйлов, В. Уткін).

У дисертаційних дослідженнях останніх років проблеми підготовки військових фахівців вивчали Н. Арсеньєва, О. Євсюков, В. Рахманов (підготовка курсантів у ВВНЗ); В. Монастирський (підготовка правоохоронців); Н. Берестецька, С. Будник, Т. Ваколюк, А. Галімов, В. Матвійчук, М. Недбай, Е. Суслін, Ю. Сичевський, В. Шевчук (підготовка майбутніх прикордонників).

Саме тому **метою статті** є аналіз сутності та структури готовності майбутніх прикордонників до використання технічних засобів прикордонного контролю у сучасних умовах з погляду побудови цілісної системи їх професійної підготовки у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Професійна підготовка майбутнього прикордонника, на нашу думку, – це процес формування та розвитку у нього достатнього для ефективної професійної діяльності рівня компетентності у процесі підготовки у ВВНЗ і квазіпрофесійної діяльності під час військового стажування. Аналіз наукової літератури, праць дослідників (В. Козлов, Є. Староконь та ін.) надав можливість визначити такі особливості їх професійної діяльності [3; 4]:

- своєрідність цілей і результатів (охорона кордону);
- особливий характер об'єкта діяльності;
- своєрідність робочих місць;
- регламентованість (підпорядкованість відповідним командирам, суворе дотримання вимог нормативних документів);
- специфічність засобів діяльності;
- підвищені вимоги до стану психічного та фізичного здоров'я впродовж всієї служби;
- інтенсивне функціонування психіки у зв'язку з високим темпом діяльності;
- необхідність постійного навчання і перенавчання.

Метою професійної підготовки курсантів є забезпечення якісно нового рівня їх компетентності як майбутніх прикордонників щодо питань організації та проведення бойової підготовки, виконання завдань на кордоні.

Зміст їх підготовки містить у собі сукупність загальних, професійних і ціннісних уявлень, понять, суджень, цінностей професійної діяльності військових льотчиків. Він визначається, з одного боку, змістом військової освіти, з іншого – особливостями діяльності прикордонників та містить такі компоненти: ціннісний, пізнавальний, діяльнісний, особистісний [7].

Результативність системи підготовки курсантів визначається такими новоутвореннями: науковими знаннями про сутність, закономірності, особливості, принципи, мету, завдання, зміст професійної діяльності і технології її здійснення; уміннями використовувати ці технології; позитивними мотивами особистої діяльності та діяльності колективу. Основним показником результативності є професійна, психологічна й особистісна готовність курсантів до майбутньої діяльності (див. рисунок).

На сьогодні проведено низку досліджень готовності до: військової діяльності (М. Дьяченко, Є. Осіпенков), діяльності людини-оператора (Є. Мілерян, В. Пушкін), спортивної діяльності (А. Пуні, Ф. Генів), діяльності музиканта (Н. Андрієвська, Л. Бочкарьов).

Рисунок – Основні показники результативності системи підготовки курсантів у вищому військовому навчальному закладі до майбутньої діяльності на кордоні

Військові психологи (Д. Гандер, В. Пономаренко, Д. Шпаченко) виокремлюють два види індивідуальної готовності:

готовність, що має загальний, тривалий характер і базується на ідейних переконаннях, спрямованості особистості, знаннях, досвіді, здібностях, професійно важливих якостях;

готовність тимчасового характеру, тобто готовність у певний момент до конкретного етапу діяльності.

Важливим аспектом індивідуальної готовності вони вважають готовність фахівця до дій в нестандартних ситуаціях [1; 2].

Готовність майбутнього прикордонника до професійної діяльності – це, на нашу думку, складне утворення його особистості, що містить у собі мотиваційний, когнітивний, операційний, емоційно-вольовий, спеціально-мовний компоненти, як сукупність знань, умінь та навичок, професійно значущих якостей особистості, які повинен мати випускник для успішної професійної діяльності в сучасних умовах. Етапами формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності можна назвати такі: попередній етап; основний етап; етап адаптації молодих офіцерів до служби на кордоні.

Модель дисциплін із технічних засобів прикордонного контролю, при формуванні готовності майбутніх офіцерів до використання технічних засобів прикордонного контролю, може бути подано у вигляді таких взаємозалежних блоків – інформативного (наукового) і керуючого (процесуального). До інформативного блоку належить науковий зміст дисципліни, а до керуючого –

педагогічний зміст, за допомогою якого в курсантів безпосередньо формуються знання та вміння їх використовувати.

Інформативний блок – це цілісна система наукової основи дисципліни (основні міжпредметні поняття, положення, закони тощо) [6]. Цей блок містить у собі відомості про об'єкт і предмет науки, методи пізнання й історію її розвитку, ідеї, що мають світоглядне значення, у світлі яких повинен вивчатися весь навчальний матеріал. Отже, інформаційний блок може містити в собі зміст дисципліни, що базується як на логіці цієї науки, так і на педагогічній логіці.

Керуючий блок розробляється як проект системи навчання дисципліни, як технологічний засіб організації керованою та самостійною роботою курсантів. Його основу становлять такі елементи: 1) конкретизовані цілі дисципліни у вигляді банків екзаменаційних завдань, які вимагають використання категоріального апарата цієї дисципліни, і розгорнутих еталонів їхнього рішення; 2) теоретичне обґрунтування, висновок та наочний опис загального методу вирішення цільових ситуацій на базі їхнього профільно-дисциплінарного аналізу; 3) банки цільових узагальнених і часткових навчальних завдань, а також розгорнуті еталони їхнього рішення.

Висновки. Отже, аналіз теоретичних підходів та наукових досліджень, вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх прикордонників, особливостей їх службової діяльності надав можливість визначити сутність і структуру їх готовності до використання технічних засобів прикордонного контролю у нових умовах.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У подальшому планується продовжити вивчення методичних засад формування професійної готовності майбутніх офіцерів силових структур.

Список використаної літератури

1. Военная психология и педагогика / [под ред. П. А. Корчемного]. – М. : Совершенство, 1998. – 246 с.

2. Давыдов, В. П. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста / Давыдов В. П., Рахимов О. Х. // Инновации в образовании. – 2002. – № 2. – С. 62–83.

3. Козлов, О. А. Теоретико-методологические основы информационной подготовки курсантов военно-учебных заведений : монография / О. А. Козлов. – М. : МО РФ, 1999.

4. Краевский, В. В. Основы обучения. Дидактика и методика / Краевский В. В., Хуторской А. В. – М. : Академия, 2007. – 352 с.

5. Хорев, І. О. Педагогічні основи забезпечення ефективності підготовки військових фахівців у вищих закладах освіти / Хорев І. О. – К. : ВГІ НАОУ, 2000. – 59 с.

6. Чернилевский, Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

7. Ягупов, В. В. Концептуальні основи розвитку професійної суб'єктності у майбутніх фахівців розвідувальної діяльності в системі післядипломної освіти / В. В. Ягупов, В. Г. Кушов // Військова освіта. – 2008. – № 21. – С. 3–12.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.

Ягупов В. В. Сущность и структура готовности курсантов к использованию технических средств пограничного контроля

В статье рассмотрена проблема определения сущности и структуры готовности будущих пограничников к использованию технических средств пограничного контроля в современных условиях с точки зрения построения целостной системы их профессиональной подготовки в высшем военном учебном заведении.

Ключевые слова: *будущие пограничники, профессиональная подготовка, технические средства пограничного контроля, сущность и структура готовности.*

Yagupov V. V. The essence and structure of the readiness of cadets to the use of means of border control

This publication considers the problem of determining the nature and structure of future border to the use of means of border control in the current conditions in terms of building an integrated system of training in higher military educational establishments.

It has been proved today that the impact of training of tumors are defined as following: knowledge, skills, abilities, experience, reflecting the content of their professional activities at the border using automated and means of border control.

Objectives, content and result of training cadets have been defined.

The purpose of training cadets is ensuring a new level of competence as future border issues concerning the organization and conduct of combat training tasks at the border.

Determined that the willingness of the future border guards to the profession – is a complex formation of his personality, which includes motivational, cognitive, operational, emotional and volitional specially – language components professionally significant qualities of the person that should have a graduate for a successful professional work in modern terms. Stages of formation of future officers called to the profession include preliminary stage, the main stage, the stage adaptation of young officers for service on the frontier.

The model subjects with technical means of border control in the formation of future officers for the use of technology border control, which can be represented as the following interrelated informative blocks (scientific) and the control (procedural).

To block include informative scientific content of the discipline, and the pedagogical content manager that lets cadets directly generated knowledge and skills to use them. Informative Section – is a holistic system of scientific basis for the discipline key interdisciplinary concepts, regulations and laws.

Control unit is developed as a project of teaching discipline, as a technological means of guided and independent work of cadets. Its basis is the following elements: goals, specific discipline as bank examination tasks that require the use of categories of the discipline and standards deployed their solution, theoretical studies, opinion and vivid description of the general method of solving situations targets based on their profiled - disciplinary analysis, banks target of generalized and partial learning objectives and standards deployed their solution.

Keywords: *cadets, training of students, means border control, border readiness for future use of technology to border control.*